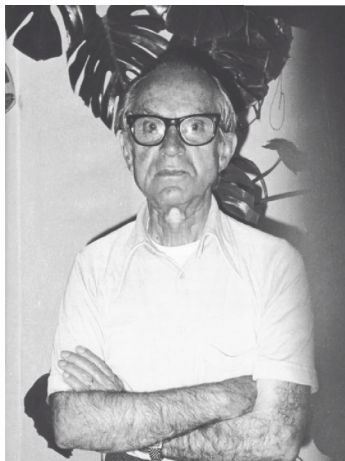

OS VERSOS QUE FLORENCIO DELGADO GURRIARÁN COMPUXO PARA A TOXA

Por: Emilio Xosé Ínsua

Florencio Delgado Gurriarán (1903-1987) foi o destacado poeta da Xeración do 25 da literatura galega a quen honramos no pasado 2022 no Día das Letras Galegas.

Delgado Gurriarán

Unha parte da súa obra, en palabras de Carvalho Calero, axustouse máis ou menos “ao diapasón da forma modernista, na súa mitigada versión galega, representada principalmente por Cabanillas”. Outra, presente xa no seu primeiro libro édito, *Bebedeira* (Nós, 1934) e continuada en *Galicia Infinda* (Ed. Galaxia, Colección Salnés, 1963), foi de traza claramente hilozoísta ou imaxinista, seguindo os xeitos consagrados polo escritor pontevedrés Amado Carballo e próxima en moitos sentidos á vangarda. E, finalmente, cultivou unha terceira veta de corte social-realista, recollida sobre todo en *O soño do guieiro* (Eds. do Castro, 1986), denunciando a guerra, a represión, a pobreza, a intolerancia nacional-católica e combatendo, moitas veces con humor e sarcasmo, os prexuízos e agresións da ditadura franquista contra os idiomas da “pel de touro” distintos ao castelán. De feito, o poeta do Córrego converteu en tema de protesta en varios dos seus poemas o estrago toponímico que o imperialismo castelán cometeu na nosa terra durante séculos e que, dito sexa de pasaxe, os organizadores de certo foro político-empresarial na Toxa teiman en prolongar... O fenómeno inspiroulle un fermoso poema titulado “Louvanza dos nomes enxebres”, que incluíu no poemario *O soño do guieiro* e que se compón destas estrofas

*Volten, de Valdeorras, os nomes xenuínos:
Non máis “Correjanos” nin “vega Molinos”;
sín Veiga Muiños e máis Correxais,
pois xa os “castrapismos” están por demais.*

*Arriba Penouta e abaixo “Penota”
que é nome en “castrapo” e rima con “jota”;
afora “Jagoaza”, nome cacofónico,
adiante Xaguaza, enxebre i eufónico.*

*Non trocar por feles os galaicos meles,
pronunciando “El Barco”, “La Puebla” e “Bajeles”
e “Vega de Cabo”, “Villoria”, “Otarielo”
e “Puerto Morisco” e “Repuricielo”*

*e ata, Deus me salve, nomeando a Fiais
en “supercastrapo”, decíndolle “Hilais”.
Hai xentes capaces (é cousa de rir)
de, ao povo de Córrego, “Kuérgamo” decir;*

*hai xentes capaces (cousa é pra chorar)
de, ás mesmas Gralleiras, “Grajeras” chamar
e, de Rodeleira, facer “Ruedelera”
(¿Vichedes vosoutros cousa máis pavera?).*

*¡Qué Deus lles perdoe a feble cultura
aos que esmendrellaron a nomenclatura,
traducindo os belos nomes de Valdeorras
ao feio “castrapo”, da linguaxe as borras,*

*xerigonza, xiria, xermanía impura
que é, do castelán, a caricatura!
Xentes valdeorresas, voltade á eufonía
dos nomes antergos, baril fidalguía!.*

*¡Que na nosa fala, de fina enxebreza,
de lene dozura, de egrexia nobreza,
do noso Valdeorras, benquerido lar,
os povos e vilas volvamos nomear!*

Tras unha adolescencia e mocidade estudantil que transcorrera relativamente lonxe de Galiza (primeiro en Palencia e logo en Valladolid) e logo de retornar á Terra en 1928, Florencio abrazou o cultivo literario do galego, envolto nun credo agrarista, galeguista e republicano que se manifestou nos anos finais da Ditadura de Primo de Rivera e durante toda a 2ª República: defensa da lingua, reivindicación autonomista, denuncia do maltrato centralista ao país, crítica aos galegos servís co caciquismo...

Iniciada a guerra do 36, Florencio salva a vida grazas a un seu irmán falanxista. Tras unha fuxida chea de peripecias, chega a zona republicana vía Francia e intégrase nas estruturas que en Barcelona ten o Partido Galeguista, liderado por Castelao. Coa derrota republicana de abril de 1939, Florencio opta por aceptar a oferta de acollida que entón realiza o presidente mexicano Cárdenas e instálase no país azteca. Manterá entón unha fecunda amizade e colaboración con persoeiros do exilio galego, nomeadamente Luís Soto e Ramón Cabanillas Álvarez, o fillo máis vello do coñecido poeta cambadés. Con eles participa en iniciativas como a montaxe e edición do libro *Cancioneiro da loita galega* (1943), que tan ben estudou Alonso Montero; algo máis tarde, a publicación da revista *Vieiros*, unha das de maior calidade das que se editaron na diáspora galega en América; e, finalmente, a realización dunha serie de traducións para galego de poesías de diversos autores franceses. Esa serie integrará o volume *Poesía inglesa e francesa vertida ao galego por Plácido Castro, Lois Tobío e F. M. Delgado Gurriarán*, publicado na capital arxentina pola Editorial Alborada en 1949.

Florencio fixo algunhas visitas á terra durante o seu exilio, a primeira delas en 1968, mais a que agora nos interesa realizouna en outono de 1976, acompañado desa volta pola súa dona, Celia Teixeira. Nela, segundo declaraba ao xornal *La Voz de Galicia* (3.9.1978), atopou “un certo progreso material e, nas aldeas, “acastapamento”, moitos vellos e pouca mocidade” e visitou moitos amigos e familiares, entre eles o seu sobriño Gonzalo, que traballaba como directivo no Gran Hotel da Toxa.

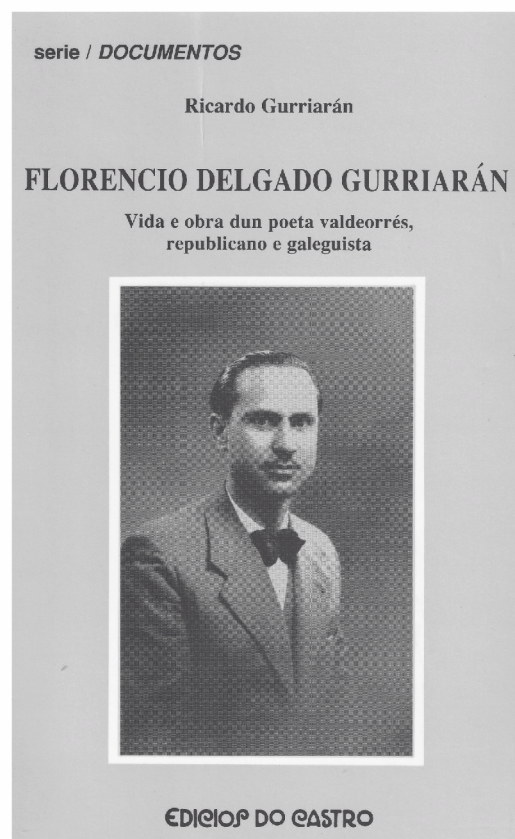
A empresa facía unha revista, de periodicidade anual, denominada *La Toja*, coa que Florencio comezou entón a colaborar. Os textos que achegou foron dados a coñecer por Ricardo Gurriarán no volume *Florencio Delgado Gurriarán. Vida e obra dun poeta valdeorrés, republicano e galeguista* (Eds. do Castro, Sada, 1999, Col. Documentos, núm. 147, pp. 310-319), fonte esencial destas liñas nosas.

O primeiro deles, o poema “Nos niños de antano” (nº 2, 1976), recollido en *Cantarenas* (Eds. do Castro, 1981), constitúe un canto ás diversas aves e paxaros que poboan a paisaxe e os bosques galegos (*andoriña, escribidor, ouriol ou vichelocrego, lavandeira, pita-do-monte, curuxa, merlo, pintasilgo, pimpín, paspallás, reiseñor ou rouxiñol, paporroibo, malvís, pito verdello, papuxa, pega rabilonga...*). Interesa traer a colación aquí a dedicatoria deste poema estampada por Delgado Gurriarán na revista: “*Á Toxa, raíña das insuas galegas, en agarimosa lembranza das ledas horas que nela pasei*”.

O segundo texto, en prosa, leva por título “Saúdo do “Far East” ao “Far West” galegos...”, isto é, de Valdeorras para Arousa, e apareceu publicado no número 4 da revista, correspondente a 1978. Sería logo tamén recollido en *Cantarenas*. Como elementos caracterizadores da súa comarca nativa indica Florencio as cegoñas, os lobos e a “*baruda paisaxe de barrocas cepeiras*” que producen o viño tostado, mentres que a comarca da Arousa adórnase de cabalos bravos, magnolias, camelias, lagostas e centolas, vieiras e lampreas, viño espadeiro e albariño... No remate do seu texto, o de Córcomo alude especificamente á Toxa, “*illa do verde impeitizo, dos lanzais e pondaliaños “rumorosos” e das augas da saúde, brinde da deusa Hixea e ditoso achádego dun benemérito burriño, meresciente do Premio Nobel das bestas orneantes*”.

Cancioneiro da loita galega

Capa do libro de Ricardo Gurriarán onde se deron a coñecer os textos para A Toxa de Florencio

Florencio M. Delgado Gurriarán

CANTARENAS

BEBEDEIRA
VALDEORRESAS
DIONISIAS

Ediciós do Castro
poesía

Capa do libro Cantarenas, de Florencio Delgado Gurriarán

Na revista correspondente ao ano de 1979, inseriu o poema “Auga Ardente. Descordo da Queimada”, tamén recollido logo en *Cantarenas*. El propio sinalou que o texto era unha “*brincadeira ou (como decimos en México) vacilada en col do rito festeiro da queimada*” e subliñou que con el quixera “*tratar o tema dun xeito novo, humorístico, multiplicando adxectivos e ditirambos, empregando cultismos e novas imaxes*”.

No exemplar da revista do Gran Hotel publicada en 1980 aparece, en fin, un feixe de poemas despois incorporados igualmente a *Cantarenas* e nos que resulta moi palpábel o influxo estético de Ramón Cabanillas. Todos eles xiran arredor do mundo do viño e da vendima, enxalzando as diversas variedades de uva e os diversos caldos característicos do noso país: *moza fresca, godello, purrela, tostado...* Son textos dionisiacos, que combinan a exaltación paisaxística (de evidentes reminiscencias clásicas, virxilianas e/ou horacianas) e a afirmación panteísta, mesmo ecoloxista *avant la lettre*, facendo do viño elemento de comunión coa Terra, don da divindade ou recurso para espertar a ledicia (*sursum corda*) e a sinceridade (*in vino veritas...*) no corazón dos seres humanos.

Para rematar, digamos que Ricardo Gurriarán deu a coñecer, así mesmo, un poema inédito de Florencio, “Lembranzas arousás”, escrito polo seu autor en Guadalajara (México) no outono de 1977. Nese poema amósasenos claramente esa calidade do noso poeta diante da natureza e da paisaxe que a crítica Ana Acuña denominou “sentido do abraio”, combinada ademais con alusións toponímicas, históricas, folclóricas e literarias que van conformando todo un “relato” sobre o devir da Ría arousá:

Hotel da Toxa. Foto tomada da revista Suevia, 1 de xaneiro de 1916.

Illas. Ons
Arousa,
A Toxa
e Sálvora e Cortegada,
Abelleira, Beiro, Rúa,
Aroña, Corbeiro, Marma...
Estreliñas, que apreixou
o inquedo espello das augas.
Do mar, no glauco impeitizo,
farangullas de esmeralda.

Cortegada, a porta do Ulla
e Ons, a “do mar preñada”.

A sercia dos Mariños
Sálvora, “boca da Ría”,
por onde pasan as dornas
que van a Vilagarcía.

¡Portas de Sálvora e Ons,
deixade pasar as dornas
que veñen do mar maior!

Vello niño de corsarios,
Arousa: praia da Ruva,
enseada do Espiñeiro
pontas Barqueira e da Arruda.

E o Paio Gómez Chariño
que “frores de amor, levóu,
briosas, no seu navío”.

¡Ouh Cambados señoril,
Santo Tomé, Fefiñáns...
Non vencéu o demo a Cristo,
porque a El non vos quixo dar!

Parreiras as de Tragove,
de Arealonga os bacelos,
malvises, os de Armenteira
que engadaron a Don Ero.

Frades de Xelmírez
trouxeron, do Rin,
á nai do Albariño
dourado e baril.
Baril e dourado,
irmao do Espadeiro,
sangue dos parrís,
lizgairo vermello.

Vilagarcía, Cambados...
Arrecender de magnolias,
Luar de camelias, pazos.

Manoel-Antonio, xa entróu
na lénda, pra pilotar
de “Catro a catro”, a barquiña
que ao noso Sant-Iago trai...
(saudosa barca de pedra,
eternamente a singrar).

¡Proba do Caramiñal,
porto do Castro e Palmeira,
lembrar do pasál-a Ría
n’aquela mañán de névoa!

¡Farneiro mar da Lanzada,
Que andas a empreñar as mozas
Co bico das sete vagas!

Valle-Inclán en Vilanova,
Cabanillas en Cambados
e, de Galicia, o Guieiro,
o Castelao de Rianxo...
Nomes egrexios, da beira
do egrexio mar arousao.

E o Camba, neto de Lúculo,
bo sorrir, millor compango.

Nos piñeirais de Tragove,
Que ao vento mareiro falan,
Ouve o neno Cabanillas
Os contos de Scheherazada.

¡Ribeiras - banda do Grove
e banda de Santa Uxía –
apreixade en dóce aperta
todo o feitizo da Ría!

¡E a Toxa, dos piñeirais,
e das milagreiras augas,
que lle dá saúde aos corpos,
que lle dá agarimo ás almas!
Acougo, lecer, dozura...
¡Toxa, a illa afrodisíaca,
presentimento da gloria,
das ondas do mar bicada!